

Magyar atom 2.0

„Az atomenergia nemcsak egyszerűen befolyásolja a politikai döntéseket, hanem egyenesen dominálja azokat.” (Gregor Gysi, a német Die Linken frakcióvezetője – 2011. március)

Hargitai Miklós

A magyar politikai osztály az évszázad üzletére készül: amennyiben a szemérmesen bővítésnek nevezett, de valójában egy vadonatúj, a jelenlegi paksinál nagyobb atomerőmű felépítését célzó terveket sikerül szentesíttetni a parlamenttel, a következő egy-másfél évtizedben 3-4 ezer milliárd forintot költhetnek el, érdemi társadalmi kontroll nélkül (összehasonlításként: a befulladt 4-es metróra eddig nagyjából 500, a Gripenekre mintegy 250 milliárd forint ment el).

A sorsfordító döntést az érintettek - egyébként meglehetősen szűk - köre igyekszik lefutott és megkérdőjelezhetetlen ügynek láttatni, ezzel azonban egy olyan sztrádára viszik rá az országot, ahol egyre több a szembejövő. Az MVM vezérigazgatójának májusi nyilatkozata szerint akár már szeptemberben elindulhat a paksi atomerőmű-bővítés kivitelezőjének kiválasztását célzó tender - miközben a magyar parlamentben és a nyilvánosságban még a bővítés szükségességéről, illetve a lehetséges alternatívákról sem folyt érdemi vita.

Írásunkban - anélkül, hogy az atomenergiával történő áramtermelés mellett vagy ellen állást foglalnánk - arra teszünk kísérletet, hogy felvázoljuk azokat az érdekviszonyokat, amelyek miatt az évszázad beruházása a törvényhozók és az adófizetők meggyőzése nélkül is zöld utat kaphat.

Az atomenergia - az úrkutatás és a hadiipar mellett - a legnagyobb volumenű üzletek közé tartozik: ennyi pénzt egyben csak nagyon kevés ember lát, és olykor politikus-generációk tűnnek el a színről anélkül, hogy valaha is ekkora kondér közelébe kerültek volna. Magyarországon utoljára Paks I. építése idején, több mint 30 évvel ezelőtt állt elő hasonló szituáció, de az a párhuzam is sántít: a választási lehetőségek korlátozottak voltak, és az ellentételezés sem pénzügyi alapon történt. Az ún. rendszerváltó politikai elit egy kisebb csoportja viszont most valóban ott áll az emberöltőnként legfeljebb egyszer jelentkező nagy lehetőség előtt, ami talán csak az állami vagyon lebontásához és széthordásához mérhető.

A 70-es évek végén a testvéri Szovjetunióban, egy Moszkvába tartó expresszvonaton meggyilkolták Lipták Lászlót, az épülőben lévő Paksi Atomerőmű biztonsági rendszerekért felelős műszaki vezetőjét. Az akkoriban már a befejezés előtt álló reaktorblokkok szovjet technológiát használtak, a biztonságot viszont részben nyugati eszközökre bízta a magyar mérnökök, ami láthatóan nem tetszett a keleti partnernek (nem csak presztízs-okokból, hanem a rálátás hiánya miatt sem). Az említett rablógyilkosság során eltűnt egy aktatáska, benne ismeretlen tartalmú személyes és műszaki iratokkal. A holttestet megtalálták, a tettes viszont sosem lett meg, és a papírok sem kerültek elő. Az esetből annak idején sem címes hír, sem kormányközi feszültség nem lett, a felek - mondhatni - természetesnek tekintették a veszteséget: mindkét részről túlságosan nagy érdekek forogtak kockán.

A pénz biztonságos

"Az atomlobbi és más gazdasági körök állami pénzből akarnak ezermilliárdokat a paksi erőműre költeni, annál is inkább, mert az ilyen adóból finanszírozott állami nagyberuházásból jó sokat lehet lopni. Ez akadályozza igazán a zöldipar térhódítását. (...) Az atomlobbi erősen nyomja a kormányt, hogy megakadályozza Magyarországon a szél-, a nap- és a geotermikus energia térhódítását. Pedig a szél-, a nap-, illetve a geotermikus energiának nincs káros környezeti hatása, ahogy a biomassza-hasznosítás sem koszol.

Nyilvánvaló szempont a munkahelyteremtés is. Németországban, ahol a villamosenergia-termelés 30 százalékát az atomerőművek adják, összesen 10 ezer embert foglalkoztat az atomipar, míg a 3 százaléknyi energiát produkáló szél-erőművek 28 ezer főnek adnak munkát." A fenti, a dilemma lényegét rögzítő mondatok Illés Zoltán fideszes zöldpolitikus szájából hangzottak el három évvel ezelőtt. A jelenleg környezetügyi államtitkárként funkcionáló Illés ma is ugyanazt vallja, ám neki - a környezetvédelem legmagasabb rangú kormányzati funkcionáriusaként - semmilyen intézményes befolyása nincs a kormány, vagy akár a pártja atom-álláspontjára. Hogy a parlamenti pártok hogyan alakítják ki a saját (pro-nuki vagy anti-nuki, azaz atompárti vagy atomellenes) meggyőződésüket, az a magyar politikai élet egyik rejtélye. Az MSZP következetes pro-nuki szervezet, de arról, hogy ez jól van-e így, sosem zajlott érdemi vita a pártban (mint Podolák Györgytől tudjuk, a szocialisták mindig elfogadták a saját energiapolitikusaik szavát, akik viszont konzekvensen az energiaipar előretolt bástyáiként működtek).

A Fidesz ezügyben is ugyanúgy váltogatta az elveit, mint mondjuk a liberalizmus-konzervativizmus tekintetében, jellemzően aszerint, hogy kormányon vagy ellenzékben nyilvánult-e meg éppen, a döntéseket, vagyis a parlamenti szavazást tekintve azonban látványosan a pro-nuki oldalhoz húz.

A zöld mozgalmából kinőtt LMP egyértelműen az anti-nuki vonalhoz áll közelebb, ugyanakkor szeretné szakmailag megalapozottan kialakítani az álláspontját, úgy, hogy azt akár kormányra kerülés esetén is változtatás nélkül képviselni tudja. A párton belül konszenzus van abban, hogy - többek között biztonsági kockázatai, a hulladékelhelyezés megoldatlansága, a társadalmi ellenőrizhetőség kérdése miatt - az atomenergia nem egyenrangú alternatívája a megújuló energiaforrásoknak és ezért amint lehet, kivezetendő a villamosenergia-rendszerből. Az ütemezésben azonban az éghajlatváltozás elleni harcot és így a fosszilis energiahordozók (főként a szénfélésegek) kivezetését is figyelembe kell venni, és a két szempont prioritásának kérdésében már vannak eltérések a párton belül.

Jávor Benedek, a zöldek képviselője szerint náluk mindenesetre folyik az összes képviseleti és döntéshozói szintet bekapcsoló párbeszéd az atomenergiával kapcsolatos álláspontról. A politikus úgy fogalmazott: az ökopártban demokratikusan (a tagság és a külvilág számára is követhető módon, szavazások során, érvek ütköztetésével) döntenek el, hogy milyen álláspontot képviseljenek Paksról a parlamentben. A Jobbik viszont ebből a szempontból maga az eleven kérdőjel: a helyi szinten gyakran mélyzöld kispárt az országgyűlésben a pro-nuki oldal biztos támasza (a párt zöldpolitikusa, az egy évtizeden át a Humusz nevű zöldszervezetet igazgató Bödecs Barnabás rendre megjegyzés nélkül hallgatja végig párttársai atompárti szónoklatait).

A Jobbikban egyébként ugyanúgy soha nem volt belső atomvita, mint a Fideszben vagy az MSZP-ben - vagyis a parlamenti helyek több mint kilenctizedét birtokló pártok sem a tagságuk, sem a közvélemény előtt nem tudnak elszámolni róla, hogy pontosan mit és (főként) miért képviselnek a nukleáris energiáról szóló döntéshozatalban.

Az atomvitán felül

Jávor szerint ez az eredendően antidemokratikus érdek-artikulációs gyakorlat meghökkentő következményeket produkál. Például ebből adódik, hogy Magyarország az egyetlen a jelentős atomenergia-hányaddal rendelkező demokráciák közül, ahol a fukusimai atomerőmű-baleset után semmilyen társadalmi vita nem indult a nukleáris energia szerepéről - mivel a politikusok és a véleményformálók egyáltalán nem érezték úgy, hogy a saját bázisukat vagy a közvéleményt bármiről meg kellene győzni.

Itthon az egyetlen utóhatás egy gyors hűségnyilatkozat volt Rogán Antal részéről, ami szerint "a magyar gazdaságnak és Magyarországnak is elemi érdeke, hogy Paks minél hosszabb ideig tudja folytatni működését és minél nagyobb arányban kerüljön be az ország energiaellátásába az olcsó paksi energia. (...) A paksi atomerőmű fennállása óta mindent megtett azért, hogy működése a legkorszerűbb és legmagasabb szintű biztonsági szabványoknak feleljen meg." (Ez utóbbi kijelentéssel Rogán az ellenkezőjére írta át a 2003-as üzemzavar idején képviselt Fidesz-álláspontot.) Holott a világban másutt a politikai következmények valóban cunami-szerűek: az atompárti Japánban leállítottak egy 14 reaktorblokkról szóló bővítési programot, a fukusimai erőmű tulajdonosát - a világ negyedik legnagyobb energiacégét - pedig gyakorlatilag államosították, mivel az általa okozott károk töredékéért sem tudott helytállni.

Németországban az eset az egész politikai térképet átrajzolta: Merkel kancellár megkezdte az átzsilipelést az anti-nuki oldalra, újra realitássá vált az atomerőművek programozott leállítása, a zöldek pedig tartományi választást nyertek és miniszterelnököt állítottak Baden-Württembergben, sőt egyes felmérések szerint országosan is a második legerősebb párttá váltak.

Persze ahhoz, hogy az anti-nuki oldal érdemi kampányba kezdjen, vagy legalább megpróbálja kikényszeríteni az amúgy törvényi kötelezettségként előírt társadalmi atomvitát, a legalapvetőbb feltételek is hiányoznak. A paksi atomerőmű évi 500 milliót költ véleményformálásra, ami több, mint a teljes magyar civil zöldektör összesített éves büdzséje (hogy az erőmű tulajdonosa, az MVM leányvállalataival együtt pontosan mennyit és milyen struktúrában fordít PR-re, azt egy jelenleg is zajló adatigénylési per fogja talán tisztázni, mindenestre szakmai körökben úgy számolnak, hogy a cégcsoport évente nagyjából egymilliárdot fordít arra, hogy a közvéleményt meggyőzze a nukleáris energiatermelés előnyeiről (az ellenérvek megismertetésére jutó összeg ennél legalább két nagyságrenddel kisebb). Hogy milyen eredménnyel, azt nem lehet tudni: Magyarországon még soha nem készült olyan közvéleménykutatás a paksi létesítmény és az atomenergia elfogadottságáról, amely az erőműtől és az MVM-től is minden tekintetben független lett volna.

Így sem igaz azonban, hogy a fukusimai katasztrófának semmilyen hatása ne lenne a magyar atomerőmű-építési tervek megvalósulására. Az "atomlobbiban" (ebben a megfoghatatlan, a nagypolitikától az állami energiaszektoron át az építőiparig húzódó érdekkomplexumban) konkrétan kisebbfajta pánik van, mivel a több évtizedes nagy álmuk pénzügyi pillére megrendült. A "bővítési" tervnek mindig is a finanszírozás volt a leggyengébb pontja, de a pénzügyi világválság és az atombaleset gyakorlatilag kihúzta a szőnyeget a projekt alól - legalább is gazdasági ételemben.

Felsmann Balázs (az egykori GKM volt energiaügyi államtitkára, jelenleg a Force Motrice energetikai elemző és tanácsadó cég vezető munkatársa) szerint a projektet a válság előtt sem lehetett volna a piacról finanszírozni, mára azonban alapvetően új helyzet állt elő: nőttek

a tőkeköltségek, emelkedett az elvárt hozam, miközben drasztikusan csökkent a tőkekínálat, a kivitelezés viszont - a biztonsági követelmények növekedése miatt - jelentősen megrágult. A Force Motrice 2009-ben - az akkori feltételek alapján - úgy számolt: a tervezett két új paksi blokk Paks I.-nél 70-80 százalékkal drágábban, 18-19 forintos kilowattóránkénti áron tudná termelni az áramot.

Arra a kérdésünkre, hogy egy mai kalkuláció milyen árat eredményezne, Felsmann annyit felelt: jóval magasabbat. (Ami - annak fényében, hogy már az első számítás is az akkori termelői átlagárnál nagyobb önköltségre utalt -, legalább is elgondolkodtató. Azt jelzi ugyanis, hogy Paks II. a már amortizálódott Paks I-gyel szemben biztosan nem az olcsó áram színönimája lesz, bár a politika - lásd Rogán Antal fentebbi nyilatkozatát - ma is főleg az olcsósággal kampányol a beruházás mellett.) A japán baleset előtt például egy "kockázatmentes" gázerőműhöz elég volt 10 százaléknyi önrész, ma itt is 30-40 százalékot kérnek, az atomerőmű pedig egészen más kockázati kategória.

Egy mosoly és egy "brave"

Az általunk megkérdezett pénzügyi szakértők szerint ahhoz, hogy valaki érdemben tárgyaljon a finanszírozásról Magyarországgal, legalább 1500 milliárdnyi saját forrást kellene felmutatnunk, ilyesmivel azonban sem az állam, sem a projektgazdának kiszemelt MVM nem rendelkezik. De ha meglenne a saját rész, akkor sem lenne könnyű dolgunk a bankkonzorcium megszervezésével (ehhez az OTP, vagy akár bármelyik multinacionális pénzintézet önmagában kevés: még egy autópálya-beruházás 2-300 milliárdját is 6-8 nemzetközi nagybank adja össze). - Ahhoz, hogy valóban hozzájussunk az ezermilliárdos nagyságrendű forráshoz, az kellene, hogy a világ vezető bankjai mind úgy gondolják: ez, itt Magyarországon, egy vállalható kockázatú, megtérülő beruházás - hangsúlyozza Felsmann.

A finanszírozás kilátásait nem csak az eladósodottság, meg az utóbbi években megnövekedett pénzügyi országgkockázati ráta rontja, hanem a stabilnak mondható korrupciós mutató is. Az ebben rejlő veszélyekre emlékeztető példa a Várpalotára tervezett hulladékégető mű, amely végül azért nem valósult meg, mert az EU "berágott", és nem adott rá pénzt. A projekt a tervezés során gyakorlatilag a duplájára drágult: 50 milliárd forintért akarták megépíteni, miközben Bánhid János, az egyetlen hasonló hazai létesítmény, a Fővárosi Hulladékhasznosító volt főmérnöke lapunknak határozottan azt állítja: 25 milliárd is bőven elegendő lett volna rá. De ugyanígy példálózhatnánk a menet közben megtöbbszöröződött árú Margit híddal vagy a metróval is - nem légből kapott feltételezés, hogy az atomerőmű költségei elszállhatnak.

Ha pedig nemzetközi példát keresünk, elég csak a finnországi Olkiluotóban (a magyarral lényegesen kisebb korrupciós kockázatú környezetben) épülő reaktorra emlékeztetni. Ott 2005-ben kezdődött az építkezés, jelenleg 4 éves csúszásban vannak, az eredetileg tervezett költségeket már több mint 100 százalékkal túllépték, miközben az ellenőrök több mint 3000 kritikai biztonsági észrevételt tettek a kivitelezésnél - vagyis ennyiszor fordult elő, hogy a beton, az acél, a szerelés, a hegesztés nem volt megfelelő minőségű. Amúgy a világon még soha egyetlen atomerőmű sem épült fel a tervezett idő- és költségkereten belül, aligha Paks II. lenne a szabályt erősítő kivétel. Annál gyakoribb viszont, hogy a beruházás a költségek elszaladása miatt leáll (Bulgária hasonló okból hamarosan akár el is búcsúzhat az ottani MVM-től, amit az állam a jelenleg éppen álló beleni atomerőmű-beruházáshoz ajánlott fel az oroszoknak hitelfedezetként.)

A már Fukusima előtt kézzelfoghatóvá vált finanszírozási krízis meglepő ötletekre sarkallja a magyar kormányt. A miniszterelnök tavalyi moszkvai látogatásán információink szerint a

magyar küldöttség egyik felvetése az volt, hogy orosz kölcsönből vásárolnánk vissza a Szurgutnyeftyegaz 20 százalékos MOL-pakettjét, majd az állami részvénycsomag lehetne - más vagyontárgyakkal együtt - annak a megahitelnek a fedezete, amiből az oroszok megépítenék Paks II-t - az ötletre a válasz állítólag egy mosoly, és egy "brave" megjegyzés volt, vagyis a tárgyalópartner legalább a magyarok bátorságát méltányolta. (Annak, hogy a MOL-részvényeket végül az addig érinthetetlennek nevezett IMF-hitelből vették meg, ebből a szempontból csak annyi a jelentősége, hogy így az orosz fél talán több kedvet érez majd az üzlethez, mivel nem az ő pénzükből vesszük a "zálogot".)

Az idei év elején Kínánál is puhatolóztunk. Forrásaink szerint a reakció itt - ha lehet - még frappánsabb volt: "Önöknek nem pénz kell, hanem energia. Mondják meg, hogy mennyi, és megépítjük önöknek a szükséges kapacitást megújulókból, finanszírozással együtt." (Kína a napelem- és a szélerőmű-gyártásban már ma is piacvezető, és ugyanilyen szerepre törekszik a többi megújuló technológiában is, miközben az atomenergia otthoni részarányát fokozatosan csökkenti.) Szóba jöhet még a francia kapcsolat (Európában Oroszországon kívül Franciaország számít még atomtechnológia-exportőrnek), ám ezt a szálát bennfentesek szerint a kormány inkább az oroszok "sakkban tartására", illetve a Alstom-perben a magyar érvelés alátámasztására használja. Az egyenként 1600 megawattos francia blokkokból kettő még a legelvakultabb atomhívók szerint is túlzás lenne: azokkal már 80 százalék fölé nőne Paks részaránya az áramtermelésben.

A magyar atomerőmű-építés külföldről látható finanszírozási kockázatai közé tartozik az MVM is - egy olyan állami vállalat, amelynél az utóbbi években több mint 30 milliárd forintot rejtélyes értelmű, eredmény nélküli (nagyraoszt offshore cégeken keresztül történt) elköltése semmilyen fejfájást nem okozott az államnak. A Fidesz kijelölt elszámoltatóját, Papcsák Ferencet csak a kormányváltásig érdekelte az ügy, és utána ugyanúgy nem lehetett az eltűnt tízmilliárdok nyomába indítani, ahogyan az utódát, Budai Gyulát sem. Pedig a kormánybiztos érdekes papírokra bukkanhatna az MVM-nél: például arra a 40 millió forintos szerződésre, amelynek alapján egy amúgy ismeretlen tulajdonosi hátterű és tevékenységű, 3 milliós törzstőkéjű Kft., az Esplanede Hungary készíthette el az atomerőmű-beruházás pénzügyi megvalósíthatósági tanulmányát.

A dokumentumot, amelyre hivatkozva a kormány 2-3 ezer milliárd forintra teszi a beruházás költségét, teljes titoktartás övezi: nemhogy beletekintünk nem sikerült, de egyetlen olyan kormányzati illetékessel, szakpolitikussal vagy iparági szakértővel sem találkoztunk, aki akárcsak távolról látta volna. Az ügy nem csak az atomerőmű-projektről szóló majdani politikai döntés komolyságát kérdőjelezi meg, de nemzetbiztonsági és adatnyilvánossági kérdéseket is felvet (a közérdekűnek vélt tanulmány megismerhetőségéért az LMP nemrég pert indított). Az MVM részvétele egyébként a magyar adófizetők és energiafogyasztók számára is nagy kockázat: bárhogy is alakul a beruházás, a költsége beépül az áramszámlákba (még akkor is, ha esetleg menet közben leáll az építkezés, és az erőmű soha egyetlen kilowattórányi áramot sem termel).

Rohonyi Péter, a Greenpeace programvezetője szerint az atomerőmű-építési igyekezet mögött nehéz megtalálni a racionális államérdeket, ám annál könnyebb felfedezni a különféle magánérdekeket. Amennyiben 3000 milliárdos költségből indulunk ki, ennek kétharmada maga a nukleáris technológia lenne, vagyis 2000 milliárd forint azonnal külföldre kerülne. A maradék 1000 milliárd egyrészt a régi energialobbit betonozná be további évtizedekre, másrészt az építőipart hozhatná helyzetbe (a finnországi beruházás kapcsán említett különlegesen magas igények miatt sajnos csak részben a hazait).

A csúcsevekben 5-600 milliárd forintot begyűjtő, jelenleg 300 milliárddal épp csak vegetáló építési ágazatnak átmeneti mentőöv lehetne egy ilyen nagyberuházás. - Ugyanakkor azt a kérdést is fel kell tenni, hogy mit ölünk meg ezzel. Ha az amúgy is deficitese költségvetés 3000 milliárdot elkölt az atomerőműre, aligha marad elegendő forrás a kis-és nagyléptékű megújulók, a fenntartható energiarendszer támogatására. Pedig a sokféle energiahatékonysági, megújulás és kis CO₂-kibocsátású technológia 2-10-szer több üvegházgázt tud megspórolni ráköltött forintoként, és mindezt 20-40-szer gyorsabban. Így valóban csökkenhetne az energiafüggőség, és nőne az ellátásbiztonság. Ráadásul egy hőszigetelésre, nyílászáró- és kazáncserére, napkollektorokra, napelemekre, fűtéskorszerűsítésre, passzívház-építésre, kis biomassza- és biogáz-erőművekre épülő programnak a munkahelyteremtő és -fenntartó kapacitása is sokszorosan nagyobb lenne - fogalmaz Rohonyi.

Hátrány az árversenyben

Az antiatom-oldalak – a finanszírozási, illetve célszerűségi ellenérveken túl - van egy harmadik ütőkártyája is, ez pedig a sokat emlegetett energiaár. A Worldwatch Institute idén áprilisi tanulmánya (Nuclear Power in a Post-Fukushima World) szerint a nukleáris energiatermelés felfelé, illetve a napenergiás áramtermelés lefelé tartó költséggörbéje 2009 körül keresztezte egymást, vagyis azóta globálisan már olcsóbb a Nappal áramot termelni. A Magyar Szélenergia Társaság kimutatása alapján pedig a már megtérült (kiemelt áramátvételi árat már nem kapó), szabad piaci áron értékesítő hazai szélenergiatermelők jelenleg is nettó 8-12 Ft/kWh-ért adják az áramot, tehát nagyjából Paks I. árszintjén.

Azaz pusztán közgazdaságilag, a biztonsági szempontokat zárójelbe téve is megkérdőjelezhető, hogy érdemes-e az egyre dráguló atomenergiába beruházni a látványosan olcsóbbodó megújulók helyett. Különösen úgy, hogy egyáltalán nem szorít az idő: a már idézett Felsmann Balázs, illetve Jávor Benedek szerint legalább 10 évünk van rá, hogy Paks jövőjéről végső döntést hozzunk. Addig az erőmű az új blokkok nélkül is ki tudja szolgálni a meglévő igényeket.

- Aligha lehetne még egy olyan projektet találni, amely annyira szemben áll a deklarált kormánypolitikával, a Széll Kálmán tervben rögzített költség- és adósságlefaragással, mint egy új atomerőmű felépítése - érvel tovább Rohonyi. -Ugyanakkor nincs biztosabb módja, hogy Magyarország végül mégis áramimportra kényszerüljön. Az atomreaktor ugyanis alaperőmű, azaz folyamatosan (éjjel is) rátermel a hálózatra, így a nap nagy részében áramfölsleget generál, viszont a csúcsidekben sem lehet növelni a teljesítményét. Ám egy 60-80 százalékos atomerőművi részesedés, illetve a meglévő fosszilis erőművek mellett aligha jutna hálózati kapacitás és támogatás a kisebb, rugalmasabb, decentralizált, többek között megújulás energiatermelő rendszereknek, amelyek a "csúcsáramot" szállíthatnák. A megoldás alighanem az lenne, hogy a paksi alapáramot exportálnánk - mai áron 15 forintért -, és csúcsidei áramot importálnánk, 40 forintért.

Ráadásul a Greenpeace prognózisa szerint a beruházási számla nem állna meg 3000 milliárdnál. - A hatályos szabályok szerint szükség lenne egy, a legnagyobb blokkéval megegyező tartalék kapacitásra, vélhetően egy gázmotoros erőműre. Ennek költségét hova számítjuk? - teszi fel a kérdést Rohonyi.

Ezen a ponton találkozunk a negyedik ellenérvvel: teljesen más a beruházói háttér az atomerőműveknél, mint a megújulás projekteknél. Előbbiek – a ma épülőben lévő összes atomreaktorot tekintve - 2010-ben zéró magánbefektetést vonzottak, míg ugyancsak tavaly a megújulás beruházások 151 milliárd USD magántőkét mozgattak meg. - Míg a megújulás és

energiahatékonysági fejlesztésekre támogatására és hitelezésére szinte korlátlanul áldoz az EU, atomra egyetlen fillért sem ad. Az EIB deklaráta is, hogy nem támogat nukleáris projekteket – mi viszont a megújulóakra nem kérünk pénzt - említi a Greenpeace szakértője, hozzáfűzve: itt jön be a lobbiháttér.

Erős, mint az atom

A zöldenergiának nincs elég erős képviselője kormánykörökben, ellenben az atomipar nem csak Fellegi Tamás fejlesztési miniszter, Fónagy János, a tárca parlamenti államtitkára, Kovács Pál, a minisztérium helyettes államtitkára, illetve Rogán Antal egyértelmű rokonszenvére számíthat, hanem minden jel szerint Orbán Viktoréra is (Orbán egy 2009-es nyilatkozatában határozottan kiállt az atomenergia és Magyarország energetikai önellátása mellett, "elfelejtve", hogy a nukleáris üzemanyagot ugyanúgy Oroszországtól vesszük, mint az olaj és a gáz nagy részét).

Hogy a társadalmi és a parlamenti kontroll milyen kevéssé hatékonyan érvényesül az atomerőművel, és általában az atomenergiával kapcsolatos döntések fölött, annak illusztrálására érdemes a 2003-as paksi üzemzavart említeni. Akkor az erőművet, és közvetve az államot a parlamenti vizsgálóbizottság jelentése szerint "több tízmilliárd forintnyi" kár érte, de a közvéleménynek sem a tényleges kárértékről, sem a hibás karbantartási műveletet végző Framatome cégtől peren kívül kicsikart kártérítés mértékéről nincs máig tudomása. Az ügy 2004-ben az országgyűlésben is szóba került, ám a képviselőknek - mivel a megállapodás titkos volt - be kellett érniük az akkori vezérigazgató, Kocsis István szóbeli tájékoztatásával: "az atomerőmű számlájára már megérkezett a kártérítés összege, ami többszörösen meghaladja a kár becsült, több milliárd forintos nagyságrendű összegét és a kárelhárítás kiadásait is". Felelőst pedig azóta sem találtak.

A Fidesz honlapján ma is elérhető jelentés úgy fogalmaz: "A bizottság előtt ismert, hogy a Paksi Atomerőmű Rt. tulajdonosa, a Magyar Villamos Művek Rt. és az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. igazgatóságai két ízben együttes ülést tartottak, amelyeken áttekintették a kialakult helyzetet. Az érintettek a vizsgálóbizottság részére azt a tájékoztatást adták, hogy a felelősség megállapításának mellőzése mellett csak a Paksi Atomerőmű Rt. éves üzleti bevételét korrigálták a várható veszteség meghatározásával egyidejűleg. (...) Úgy tűnik, hogy a veszteség kiegyenlítésére az egyetlen megoldás - csak és kizárólag - a villamos áram fogyasztói díjának emelése maradt." Pillanatnyilag ez látszik egy esetleges paksi "bővítés" legvalószínűbb következményének is.

A barátság ára

A magyarországi pártfinanszírozás szabályozatlanságai miatt nem tudhatjuk, hogy van-e összefüggés a nagy pártok látható "atombarátsága" és az energiaipar nagyvonalú közpénzköltési gyakorlata között. Az viszont bizonyos, hogy az állami energiacégeknek rengeteg legális eszközük van a politika jóindulatának megvásárlására, az igazgatósági és felügyelőbizottsági tagságok körültekintő szétosztásától a politikusokhoz közel álló társadalmi szervezetek, sportegyesületek szponzorálásáig.

De vannak ennél direkter (és sokszorosan többre kerülő) módjai is annak, hogy a nagypolitika és az energiaszektor érdekazonossága megbonthatatlan maradjon. Az MVM látható szívfájdalom nélkül írta le veszteségként azt a 15 milliárdos befektetési kölcsönt, amit egy máig meg épült erőmű felépítésére adott az akkor még az MSZP-frakcióban ülő Kápolai László vállalkozásának, és egyelőre az a 9,8 milliárd forint sem hiányzik senkinek, amelyet az állami tulajdonú Vértési Erőmű azért bukott el, mert elektromos energiát kötött

le a piacon az üzlettől utóbb vitatott körülmények között visszatáncoló Kapolyi-cég, a System Consulting igényeinek kielégítésére.

Engedély utólag

Magyarországon az atomenergia-szektor állami felügyeletének egészen speciális szisztémája alakult ki a Fidesz-kormányban: az atomerőmű kormány szinten ugyanahhoz a miniszterhez (a látványosan atompárti Fellegi Tamáshoz) tartozik, mint az erőmű működésének ellenőrzésére hivatott nukleáris hatóság, az Országos Atomenergia Hivatal. Talán még szokatlanabb az a szabályozási környezet, amellyel a kormányzat az atomerőmű üzemidő-hosszabbításának feltételeit igyekszik megteremteni.

Bencsik János a Fidesz energiapolitikusaként egy 2008-as parlamenti vitában még úgy fogalmazott: sajnálatos, hogy nem került sor annak érdemi megvizsgálására, hogy a Paksi Atomerőmű üzemidő-hosszabbításának milyen lehetséges alternatívái vannak. "Emiatt az országgyűlésnek nem áll módjában megalapozott döntést hozni a kérdésben. Érdemben kell vizsgálni azt is, hogy az üzemidő-hosszabbítás megtörténte esetén végrehajtható lesz-e a koncepcióban felvázolt energiahatékonyság érdemi növelése, valamint a megújuló energiaforrások elterjesztése". (Idézet a bencsikjanos.hu honlapról.) Ma a Fidesz már másképp látja – most az üzemidő-hosszabbítás olyan fontos, hogy nem csak az alternatívák vizsgálatát, hanem még az engedélyek kiadását sem kell hozzá megvárni.

Miután a kormány csúszásban van beruházás előkészítésével, és a hatósági engedélyezéssel a jelenlegi jogszabályok alapján nem lehetne végezni az I.-es blokk élettartamának 2012-es lejártáig, a szabályozást úgy akarják átírni, hogy az ezermilliárdos nagyságrendű projektet már az előzetes hatósági engedélyek kiadása nélkül is el lehessen kezdeni. A módosítás indoklásában az szerepel, hogy "a hatósági felügyelet rugalmasabbá válik, a tevékenység súlypontja - az általános nemzetközi gyakorlatra figyelemmel (ilyen "általános nemzetközi gyakorlat" Rohonyi Péter szerint nem létezik) - az engedélyezésről az ellenőrzésre helyeződik át."

Vagyis Magyarországon, ahol egy kémény építését sem szabad a szükséges engedélyek nélkül elkezdni, viszont még egy engedély nélkül épült 30 milliós családi ház lebontására sem volt soha példa, most abban kell bízunk, hogy az állam majd elrendeli a mondjuk 500 milliárd forintért felújított reaktorblokk leállítást, ha az utólagos „engedélyezés” valamilyen komolyabb műszaki hiányosságot talál.

A cikk megjelent 2011. június 4-én a Népszabadságban
http://nol.hu/lap/hetvege/20110604-magyar_atom_2_o